

บทที่ 1

บทนำ

ข้าวโพด เป็นพืช เศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งที่ทำเงินตราให้แก่ประเทศไทย ปีละไม่ต่ำกว่า 5,000 ล้านบาท ในปีหนึ่ง ๆ โดยเฉลี่ยแล้วประเทศไทยผลิตข้าวโพดได้ประมาณ 2-3 ล้านตัน¹ ในจำนวนนี้ใช้บริโภคภายในประเทศร้อยละประมาณ 30 ที่เหลือประมาณร้อยละ 70 ของข้าวโพดที่ผลิตได้² จึงยังคงเป็นสินค้าที่ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ในด้านการส่งออกนั้น ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นผู้ส่งออกที่สำคัญเป็นอันดับ 4 ของโลกรองจากสหรัฐอเมริกา อาร์เจนตินา และแอฟริกาใต้ แต่ปริมาณส่งออกของไทยคิดเป็นเพียงร้อยละ 3-5 ของปริมาณส่งออกของโลกเท่านั้น ตลาดข้าวโพดส่งออกของไทยส่วนใหญ่อยู่ในแถบเอเชีย โดยเฉพาะตลาดญี่ปุ่นและไต้หวัน ซึ่งในช่วงปี พ.ศ.2512-2520 ส่งข้าวโพดไทยคิดเป็นร้อยละ 60-70 ของปริมาณข้าวโพดส่งออกทั้งหมดของไทย แต่สัดส่วนนี้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.4 ของปริมาณข้าวโพดส่งออกของไทยทั้งหมดในปี 2525 (ดูตารางที่ 1.1) ส่วนตลาดอื่น ๆ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ฮองกง มาเลเซีย และประเทศในแถบตะวันออกกลางบางประเทศ

การค้าข้าวโพดของไทยก่อนปี 2505 การส่งออกข้าวโพดเป็นไปโดยเสรี ปริมาณส่งออกก็ยังมีไม่มากและส่วนใหญ่ก็ส่งไปจำหน่ายยังประเทศญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อปริมาณการค้าขยายตัวมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ในการซื้อขายจึงขยายมากขึ้นตาม ดังนั้นในปี พ.ศ.2505 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงได้ยึดถือนโยบายการค้าแบบมีสัญญาซื้อขายโดยรัฐบาลได้เข้ามาควบคุม การส่งออกโดยทำการจัดสรรโควตาให้กับผู้ส่งออกแต่ละราย ในช่วงระยะเวลาที่มีการทำสัญญา โดยโควตานี้จะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ โควตาสำหรับตลาดสัญญาและตลาดอื่น ๆ

¹ ประดิษฐ์ รังสฤษฏ์กุล และนทีทิพย์ กระสิณ, การผลิตและการค้าข้าวโพด, (พระนคร: โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, 2526) หน้า 42

² ชัยวัฒน์ คนจริง "ระบบตลาดและนโยบายการค้าข้าวโพดไทย" รายงานเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 1.1 แสดงรายละเอียดของการส่งออกข้าวโพดไทยไปยังประเทศต่าง ๆ หน่วย: เมตริกตัน

ปี	ญี่ปุ่น	ไต้หวัน	สิงคโปร์	ฮ่องกง	มาเลเซีย	คูเวต	อิรัก	ซาอุดีอาระเบีย	จีน	โซเวียต	อื่น ๆ	ปริมาณข้าวโพดส่งออก* รวมทุกประเทศ	รวม
2512	31.50	29.16	12.18	9.38	8.48	0.06	-	0.28	-	-	6.24	1,544,815	100
2513	47.37	32.61	5.78	6.67	5.05	1.08	-	0.48	-	-	0.95	1,371,474	100
2514	51.16	17.83	7.65	7.17	3.96	0.82	0.18	0.65	-	2.49	8.06	1,806,035	100
2515	47.91	28.61	10.46	5.45	5.01	0.55	0.01	0.59	-	0.24	1.17	1,757,579	100
2516	33.57	23.82	12.24	9.40	7.94	0.97	0.02	0.71	-	-	11.33	1,306,182	100
2517	44.67	21.37	12.52	5.97	5.61	0.87	-	1.20	-	-	9.04	2,190,309	100
2518	39.88	5.78	24.64	5.80	7.10	0.92	-	2.70	-	-	13.26	2,072,279	100
2519	41.44	19.18	14.23	5.25	4.49	1.03	0.13	3.68	-	-	10.58	2,388,183	100
2520	26.35	25.67	11.34	9.77	12.89	2.06	1.05	7.11	-	-	3.75	1,517,878	100
2521	27.90		16.01	9.29	17.34	1.54	4.55	4.92	-	-	15.05	1,954,578	100
2522	23.63	3.62	13.53	11.42	19.77	1.61	7.64	7.92	1.70	2.56	6.59	1,988,150	100
2523	5.10	7.60	13.91	7.54	19.05	2.72	3.81	6.13	6.00	13.06	15.68	2,175,331	100
2524	0.80	3.90	14.27	5.13	17.58	9.33	0.23	7.87	5.60	9.87	25.41	2,558,716	100
2525	6.63	6.82	16.59	9.22	19.87	2.95	0.05	11.44	3.38	3.95	19.08	2,801,242	100
2526	0.35	0.53	14.51	12.67	24.63	6.96	1.83	13.59	3.80	0.94	20.21	1,388,985	100
มกราคม-กันยายน													
ที่มา ฝ่ายวางแผนและประเมินผล กองวิจัยสินค้าและตลาด กระทรวงพาณิชย์													

การแบ่งโควตานี้ใช้หลักเกณฑ์ ดังนี้คือ ร้อยละ 70 ของโควตาในปีปัจจุบัน จะจัดสรรให้กับผู้ส่งออกแต่ละรายโดยคิดจากปริมาณส่งออกของพ่อค้าในปีที่แล้ว เป็นเกณฑ์ ส่วนอีกร้อยละ 30 ของปริมาณจัดสรรนี้จะแบ่งให้กับผู้ส่งออกทุกราย เป็นจำนวนที่เท่ากัน โดยที่พ่อค้าส่งออกแต่ละรายจะได้รับโควตาไม่เกินร้อยละ 5 ของปริมาณโควตาที่จัดสรรทั้งหมดในฤดูกาลนั้น ขณะเดียวกันในระบบโควตานี้ จะมีการกำหนดราคาส่งมอบไว้ตายตัว สำหรับเดือนส่งมอบแต่ละเดือน โดยในการคำนวณราคาจะถือเอาราคาซื้อขายข้าวโพดสีเหลือง อเมริกันชั้น 2 ของเดือนที่ส่งมอบใกล้เคียงที่สุด ในตลาดล่วงหน้าชิคาโก เป็นเกณฑ์ ระยะเวลาที่มีการส่งข้าวโพดให้ตามสัญญานั้น ส่วนใหญ่เป็นระยะต้นฤดูข้าวโพดคือประมาณเดือนกันยายน ถึง เดือนเมษายน แต่ในระยะปลายฤดู ซึ่งอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนสิงหาคม¹ ของแต่ละปี เป็นช่วงปีที่ปริมาณข้าวโพดในท้องตลาด มักมีน้อย เพราะเป็นระยะเวลาที่ข้าวโพดได้ออกจากมือชาวไร่หมดแล้ว ตลาดข้าวโพดในช่วงนี้จึงเป็นช่วงของการค้าเสรี ซึ่งจากนโยบายการค้าข้าวโพดของไทยดังกล่าวนี้ เป็นที่น่าสนใจว่า นโยบายการค้าแบบโควตานี้จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ประเทศมากน้อยเพียงใด เนื่องจากนโยบายการค้าแบบโควตานี้ แม้ว่าจะ เป็นมาตรการป้องกันมิให้ผู้ส่งออกตัดราคากันเอง และทำให้มีหลักประกันในเรื่องตลาดรับซื้อข้าวโพด แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การกำหนดราคาและปริมาณส่งมอบล่วงหน้าจะก่อให้เกิดการกักตุนและเก็งกำไรขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพของตลาดภายใน และขณะเดียวกันระบบนี้ก็มิแน่วโน้มที่จะทำให้ผู้ส่งออกรายใหญ่ ๆ ได้รับจำนวนการส่งออกน้อยลง อันจะมีผลทำให้ต้นทุนการส่งออกสูงขึ้นซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการแข่งขันกับผู้ส่งออกของประเทศผู้ผลิตอื่น ๆ จากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ รัฐจึงได้ยกเลิกการดำเนินนโยบายการค้าแบบโควตาและอนุญาตให้มีการส่งออกเสรีตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม 2524 จนถึงปัจจุบัน โดยเชื่อว่าระบบนี้จะช่วยให้มีการขยายตลาดและเพิ่มการแข่งขันอย่างมีประสิทธิภาพในระหว่างพ่อค้าส่งออก นอกจากนี้การใช้ นโยบายการค้าแบบเสรี ยังช่วยลดการเก็งกำไรของพ่อค้าที่อาศัยข้อมูลจากการซื้อขายตามสัญญาทำให้สามารถลดความไม่มีเสถียรภาพของราคาในตลาดภายในประเทศได้อีกด้วย

¹Chaiwat Konjing : Thailand's Maize Export Agreement Policy. An Economic Analysis, PhD. Thesis University of Minnesota; 1976.

วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งที่จะศึกษาว่า มาตรการการค้าแบบโควต้าและแบบ เสรี จะมีผลกระทบต่อระดับราคาภายในประเทศ รวมทั้งโครงสร้างของตลาดแตกต่างกันหรือไม่ กล่าวคือ การศึกษานี้ต้องการทดสอบว่า การนำเอานโยบายการค้าข้าวโพดแบบ เสรีมาใช้ จะทำให้ปริมาณส่งออกมีลักษณะการกระจุกตัวในระหว่างพ่อค้าส่งออกสูงกว่าในระบบการค้าแบบโควต้าหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพราะมาตรการโควต้า เป็นสิ่งที่รัฐ เป็นผู้กำหนดขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้พ่อค้ารายใดรายหนึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดมากเกินไปที่กำหนด ในขณะที่ถ้าปล่อยให้มีการค้าแบบ เสรีจะ เปิดโอกาสให้พ่อค้าส่งออกรายใหญ่ ๆ มีโอกาสผูกขาดมากกว่าระบบโควต้า ดังนั้น ปัญหาจึงมีอยู่ที่ว่าการ เปลี่ยนแปลงนโยบายการส่งออกข้าวโพดได้ส่งผลกระทบต่อการกระจุกตัวทางการค้าของพ่อค้าส่งออกในลักษณะแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแบบแผนการส่งออกข้าวโพดของไทยและนโยบายการส่งออกข้าวโพดของรัฐ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อ เปรียบ เทียบความเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพดภายใต้ระบบโควต้าและระบบ เสรี
3. เพื่อชี้ให้ เห็นถึงการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตลาดส่งออกข้าวโพดโดย เน้น ถึงการ เปรียบ เทียบอัตราการกระจุกตัว (Concentration ratio) ของขนาดและจำนวนของผู้ส่งออกข้าวโพดในตลาดกรุง เทพฯ ทั้งในระบบโควต้าและระบบ เสรี เพื่อหาข้อสรุป เกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการส่งออกภายใต้นโยบายการค้าข้าวโพดที่ต่างกันดังกล่าว
4. เพื่อวิ เคราะห์ถึงผลกระทบต่อราคาภายในและโครงสร้างตลาดส่งออกข้าวโพดไทยภายใต้ระบบการค้าที่แตกต่างกันคือ ระบบโควต้าและระบบการค้า เสรี
5. เพื่อ เสนอแนะแนวทางนโยบายการค้าข้าวโพดอันจะ เป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาระบบการค้าข้าวโพดของไทยในอนาคต

ขอบ เขตของการศึกษา

การศึกษา เรื่องนี้ เป็นการวิ เคราะห์นโยบายการค้าข้าวโพดของไทย โดยจะ เปรียบ-เทียบดูว่านโยบายการค้าข้าวโพดแบบโควต้าและแบบ เสรีจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพ่อค้า และการเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพดภายในประเทศ ในระดับต่าง ๆ อย่างไร รวมถึงตลอดถึงการ แสดงให้ เป็นถึงการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตลาดส่งออกข้าวโพดของประเทศไทย เพื่อจะ

วิเคราะห์และประเมินความแตกต่างของระดับการกระจุกตัวของพ่อค้าขายส่งข้าวโพดว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ในช่วงที่นโยบายการค้าข้าวโพดแตกต่างกัน โดยเฉพาะช่วงที่มีโควตาส่งออกกับการค้าเสรี

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษารวบรวมได้จากสมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ศูนย์บริการส่งออกกระทรวงพาณิชย์ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมศุลกากร และห้องสมุดต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารภายในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังกล่าว

ผลงานการวิจัยในอดีต

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับข้าวโพดเท่าที่ผ่านมา มีผู้ทำการศึกษาไว้หลายด้าน อาทิ เช่น ด้านราคาข้าวโพด ด้านการตลาด ด้านนโยบายการส่งออก และด้านการตอบสนองต่ออุปทานข้าวโพด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ด้านราคา (Pricing)

ขุนทอง อินทร์ไทย¹ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องการวิเคราะห์ราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ในช่วงปี 2493-2506 ผลปรากฏว่า ดัชนีราคาข้าวโพดจะอยู่ในระดับเกือบปกติ ในระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน ต่อจากนั้นดัชนีราคาจะขึ้นสูงสุดในเดือนพฤษภาคม คือเท่ากับ 119.97 หลังจากนั้น ราคาจะลดลงเรื่อย ๆ จนต่ำสุด ในเดือนกันยายนคือ 85.94 และราคาจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงเดือนธันวาคม² นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อราคาข้าวโพดในตลาดขายส่งกรุงเทพฯ และพบว่า ราคาข้าวโพดตลาดกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์อย่างมากกับราคาข้าวโพดในตลาดโลก กล่าวคือ เมื่อราคาข้าวโพดในตลาดโตเกี่ยวเพิ่มขึ้นตันละ 1 ปอนด์สเตอร์ลิง จะทำให้ราคาข้าวโพดที่กรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นหาบละ 2.23 บาท ส่วนปริมาณการผลิตข้าวโพดของโลกไม่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวโพดที่กรุงเทพฯ

¹ ขุนทอง อินทร์ไทย, "การวิเคราะห์ ราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ" (วิทยานิพนธ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2508)

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

มากนัก ทั้งนี้เพราะประเทศไทยไม่ใช่ประเทศผู้ผลิตข้าวโพดที่สำคัญในตลาดโลกประการหนึ่ง และข้าวโพดไทยไม่ค่อยมีส่วนร่วมในตลาดโลกมากนัก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิตข้าวโพดของโลกจึงไม่มีผลต่อราคาขายส่งข้าวโพดที่ตลาดกรุงเทพฯ¹

ฉัตร ชำชอง² ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์ความต้องการข้าวโพดของตลาดต่างประเทศที่สำคัญ วิทยานิพนธ์ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อราคาขายส่งข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ในช่วงปี 2502-2514 ผลการศึกษาพบว่า ราคาขายส่งข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ขึ้นอยู่กับราคาข้าวโพดส่งมอบในเดือนถัดไป เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ เมื่อราคาส่งมอบในเดือนถัดไป เปลี่ยนไป จะมีผลกระทบต่อราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ถึงร้อยละ 80.61³ นอกจากนี้ยังศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวโพดขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ กับราคาข้าวโพดขายส่งในตลาดท้องถิ่นโดยพิจารณาเฉพาะกรณีจังหวัดนครราชสีมา และนครสวรรค์ พบว่า เมื่อราคาข้าวโพดขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ ราคาพ่อค้ารายเดือน เปลี่ยนไปจะมีผลกระทบต่อราคาข้าวโพดขายส่งในตลาดนครราชสีมา และนครสวรรค์ร้อยละ 80 และ 84 ตามลำดับ⁴

ไพรัช กฤษณมิม⁵ เสนอรายงานการวิจัย เรื่องลักษณะการเคลื่อนไหวของระดับราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ในช่วงปี 2493-2516 โดยแบ่งลักษณะการเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพดออกเป็น การเคลื่อนไหวของราคาในลักษณะแนวโน้ม (Trend) การเคลื่อนไหวของราคาในลักษณะวัฏจักร (Cycle) และการเคลื่อนไหวของราคาตามฤดูกาล (Seasonal) ผลการศึกษาพบว่า ราคาในลักษณะแนวโน้ม (Trend) ในช่วงปีที่ทำการศึกษา เพิ่มขึ้นในอัตราค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ

¹ ขุนทอง อินทร์ไทย, "การวิเคราะห์ราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ" (วิทยานิพนธ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2508)

² ฉัตร ชำชอง, "การวิเคราะห์ความต้องการข้าวโพดไทยของตลาดต่างประเทศที่สำคัญ" (วิทยานิพนธ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2516)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54

⁵ ไพรัช กฤษณมิม, "ลักษณะการเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพด" (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517)

ราคาจะเพิ่มสูงขึ้นในอัตราหาละ 21 สตางค์ ทุก ๆ หกเดือน ซึ่งแสดงว่าราคาข้าวโพดในระหว่างปี พ.ศ. 2493 จนถึง ปี พ.ศ.2515 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แม้ว่าต่อมาในปี 2516 ราคาข้าวโพดจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ จาก 98.50 บาทต่อหาบในเดือนธันวาคม พ.ศ.2515 เป็น 127 บาทต่อหาบในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2516 ราคาที่สูงขึ้นในปี 2516 นี้ก็ได้ช่วยให้แนวโน้มของราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ในช่วงพ.ศ.2493-2516 ดีขึ้น¹ ส่วนการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของราคาในลักษณะวัฏจักรพบว่า วัฏจักรแต่ละช่วง ส่วนมากไม่มีความคล้ายคลึงกัน ตลอดจนความยาวนานที่วัฏจักรขึ้นหรือลง ก็แตกต่างกันด้วยในช่วงระยะเวลา 23 ปี ที่ทำการศึกษา²

นอกจากนี้ ยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงราคาตามฤดูกาลตั้งแต่ ปี 2493-2516 จะเหมือนกันเกือบทุกปี คือราคาข้าวโพดจะตกต่ำในช่วงเก็บเกี่ยวโดยเฉพาะในเดือนกันยายน ดังนั้นราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ จะลดลงเหลือ 87.52 หลังจากนั้นจะเริ่มสูงขึ้นจนสูงสุดในเดือนพฤษภาคม คือ เท่ากับ 114³

ข. ด้านการตลาด (Marketing)

จำเนียร บุญมาและคณะ⁴ ได้ทำการศึกษาเรื่อง ระบบธุรกิจข้าวโพดไทย โดยทำการศึกษาระบบธุรกิจข้าวโพดไทยในเขตพื้นที่ 6 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเลย ในช่วง พ.ศ.2515-2520 ผลการศึกษาพบว่า ผลผลิตข้าวโพดในแหล่งผลิตเกือบทั้งหมด จะถูกรวบรวมโดยพ่อค้าคนกลางประเภทต่าง ๆ ในตลาดท้องถิ่น กล่าวคือ พ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถิ่นมีบทบาท

¹ไพรัช ฤกษ์นิมิต, "ลักษณะการเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพด" (กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517) หน้า 24

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 59

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 44

⁴จำเนียร บุญมาและคณะ, "ระบบธุรกิจข้าวโพดไทย" (กรุงเทพมหานคร สมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย สิงหาคม, 2523)

ในการรวบรวมผลผลิตข้าวโพดจากชาวไร่ ถึงร้อยละ 62.82 ของผลผลิตข้าวโพดทั้งหมด มากกว่าพ่อค้าคนกลางในตลาดกลางท้องถิ่น ซึ่งรวบรวมผลผลิตข้าวโพดจากชาวไร่ได้เพียงร้อยละ 34.43 ของผลผลิตข้าวโพดทั้งหมด ผลผลิตข้าวโพดที่รวบรวมได้โดยตลาดท้องถิ่นนี้ร้อยละ 26.44 และ 36.38 ของผลผลิตข้าวโพดทั้งหมดถูกส่งไปยังตลาดกลางท้องถิ่นและตลาดกลางปลายทางตามลำดับ ดังนั้นตลาดกลางท้องถิ่นจึงมีปริมาณผลผลิตข้าวโพดที่รับซื้อและรวบรวมไว้ทั้งหมดถึงร้อยละ 60.87 ของผลผลิตข้าวโพดทั้งหมด และผลผลิตข้าวโพดจำนวนนี้ร้อยละ 53.87 และ 6.77 ถูกรับซื้อและรวบรวมไปโดยพ่อค้าคนกลางในตลาดกลางปลายทาง และผู้ใช้ภายในประเทศตามลำดับ¹

สำหรับตลาดกลางปลายทางมีผลผลิตที่รับซื้อและรวบรวมได้ทั้งสิ้นร้อยละ 90.25 ของข้าวโพดทั้งหมด ผลผลิตจำนวนนี้ร้อยละ 63.79 และ 25.74 จะถูกรับซื้อและรวบรวมต่อไปโดยผู้ส่งออกและผู้ใช้ภายในประเทศตามลำดับ ส่วนผลผลิตจากตลาดท้องถิ่นอีกร้อยละ 2.49 และ 0.94 จะผ่านสหกรณ์และหน่วยงานของรัฐตามลำดับ องค์การเหล่านี้จะมีการดำเนินงานต่อเนื่องกันไปจนถึงตลาดกลางปลายทาง ดังนั้นผลผลิตเพื่อการบริโภคในประเทศ และการส่งออกจึงคิดเป็นร้อยละ 32.62 และ 67.38 ตามลำดับ (ตามภาพที่ 1.1)

ค. ด้านนโยบายการส่งออก (Export Policy)

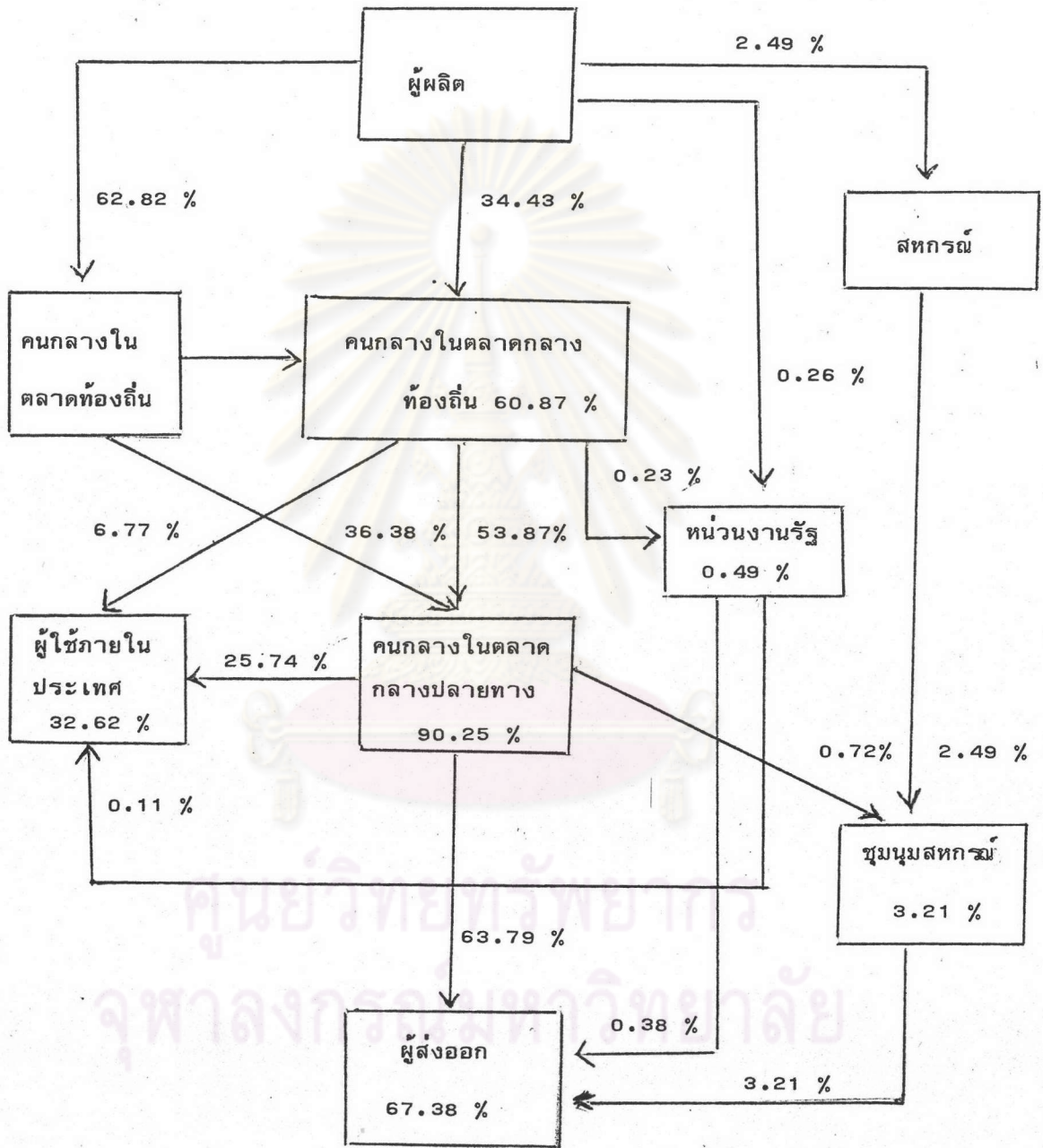
James P.Houck² ได้เขียนรายงานการวิจัยเรื่อง An Economic Analysis of Maize Price in Thailand : The Effect of Recent Export Agreement โดยได้ทำการศึกษาผลของสัญญาซื้อขายข้าวโพดระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและไต้หวันในช่วง พ.ศ.2509-2513 พบว่าราคาส่งออกในประเทศแต่ละเดือนที่มีการส่งออกจะขึ้นอยู่กับราคาในตลาดโลก ซึ่งอิงราคาตลาดข้าวโพดที่ชิคาโก กล่าวคือ ประมาณ 85% ของราคาขายส่งที่ต่าง ๆ กันในแต่ละเดือนในช่วงปี 2509-2513 มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับระดับราคาต่าง ๆ ในสัญญาส่งออก และราคาส่งออกข้าวโพดนี้จะรู้ล่วงหน้าก่อนเดือนส่งมอบข้าวโพด 1-2 เดือน ทำนอง

¹จำเนียร บุญมาและคณะ, "ระบบธุรกิจข้าวโพดไทย" (กรุงเทพมหานคร สมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์พืช เลิงหาคม, 2523)

²James P.Houck, "An Economic Analysis of Maize Price in Thailand: The Effect of Recent Export Agreements," Staff paper No.7 Department of Agricultural Economic Kasetsart University, May 1972.

ภาพที่ 1.1

แสดงวิถีตลาดข้าวโพด ปี 2520

ที่มา: จำเนียร บุญมา, ระบบธุรกิจข้าวโพดไทย ปี 2520

เดียวกับปริมาณส่งออก¹ นอกจากนี้ยังพบว่านโยบายการทำสัญญาซื้อขายข้าวโพดจะมีผลต่อระดับราคาข้าวโพดในประเทศกล่าวคือ ราคาซื้อขายล่วงหน้าในตลาดชิคาโก อัตราค่าขนส่งทางเรือ และปัจจัยอื่น ๆ ที่กำหนดในสูตรคำนวณราคาตลาดโลกการมีผลต่อการกำหนดราคาส่งออกใน 1-2 เดือนล่วงหน้า ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อราคาข้าวโพดภายในประเทศ²

Chaiwat Konjing³ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "Thailand's Maize Export Agreement policy" ซึ่งเป็นผลงานที่ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการค้าข้าวโพดของไทยในช่วงปี 1970-1974 ผลการศึกษาพบว่า ราคาข้าวโพดในตลาดโลกมีอิทธิพลอย่างมากต่อราคาข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ และปริมาณโควต้าส่งออกก็มีบทบาทต่อสต็อกข้าวโพดตอนสิ้นเดือน นอกจากนี้อิทธิพลของสภาพอากาศก็มีผลกระทบต่อราคาข้าวโพดภายในประเทศอีกด้วย และการศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า ระบบโควต้านอกจากจะก่อให้เกิดความผันผวนของราคาข้าวโพดภายในประเทศแล้ว ยังไปจำกัดขนาดของผู้ส่งออกไม่ให้ขยายตัวได้มาก ทำให้การแข่งขันระหว่างผู้ส่งออก เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในระยะยาวจึงควรปล่อยให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรี⁴

นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ คนจริง⁵ ยังได้ทำการศึกษาเรื่องระบบตลาดและนโยบายการส่งออกข้าวโพดไทย เสนอต่อ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยศึกษาถึงผลกระทบ

¹James P. Houck, "An Economic Analysis of Maize Price in Thailand: The Effect of Recent Export Agreements," Staff paper No.7 Department of Agricultural Economic, Kasetsart University, May 1972, P.24 b

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 24 a

³Chaiwat Konjing, "Thailand's Maize Export Agreement policy An Economic Analysis," (Unpublished Ph.D.Thesis, University of Minnesota, 1977)

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 145

⁵ชัยวัฒน์ คนจริง, "ระบบตลาดและนโยบายการค้าข้าวโพดไทย" (รายงานการวิจัย เล่มที่ 3 เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2522)

ของมาตรการควบคุมการส่งออกที่มีต่อราคาและการกักตุนข้าวโพดโดยอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับโควต้า และราคาส่งออกที่ประกาศล่วงหน้าในปี 2513/14-2521/22 ผลการศึกษาพบว่าสต็อกข้าวโพด ในระยะปลาย เดือนของแต่ละ เดือนสัญญามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับปริมาณโควต้าส่งออกที่ ทรานล่วงหน้า 1 เดือน และการปล่อยให้มันนโยบายการค้าข้าวโพด แบบ เสริมมากขึ้นจะเป็น ผลดีต่อภาวะตลาดภายใน คือทำให้การกักตุนข้าวโพดเพื่อการเก็งกำไรลดลงและทำให้ ราคา ภายในสูงขึ้น โดยเฉพาะราคาในระดับท้องถิ่น¹

สมบัติ ศิริกุล² ได้ทำการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์นโยบายการส่งออกข้าวโพดไทย ซึ่ง เป็นการศึกษาถึงผลกระทบต่อราคาภายในของข้าวโพดโดยใช้ข้อมูลรายเดือน เฉพาะ เดือน ที่มีสัญญาซื้อขายระหว่าง พ.ศ. 2513/14-2519/20 รวม 52 เดือน พบว่าราคาส่งมอบในเดือน ถัดไปจะมีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงราคาขายส่งข้าวโพดในตลาดกรุงเทพฯ ตลาดที่ได้รับผลประโยชน์ และ เสียผลประโยชน์โดยตรงจากสัญญาซื้อขายข้าวโพดของไทยคือ ตลาดขายส่งกรุงเทพฯ ส่วน ตลาดท้องถิ่น จะได้รับผลประโยชน์หรือ เสียประโยชน์จากการกักตุนข้าวโพดมากกว่าอย่างอื่น³

อัมมาร์ สยามวาลาและคณะ⁴ ได้ทำการศึกษา เรื่องนโยบายราคาและการตลาด ลินค้าเกษตร เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยศึกษา กรณีของข้าวโพด พบว่าการจำกัดโควต้าส่งออกในตลาดนอกสัญญา ซึ่งพยายามป้องกันไม่ให้พ่อค้า ส่งออกรายใดรายหนึ่งได้รับส่วนแบ่ง เกินร้อยละ 5 ของโควต้า ส่งออกทั้งหมด จะมีผลบังคับให้ พ่อค้าหันมารวมมือกันมากกว่าแข่งขันกัน เพราะถ้าผู้ส่งออกรายใดสามารถขายข้าวโพดในตลาด นอกสัญญา ก็จำต้องแบ่งสรรให้พ่อค้ารายอื่น ๆ ในส่วนที่เกินโควต้าของตนที่ได้รับมา ทำให้มี

¹ ชัยวัฒน์ คนจริง, "ระบบตลาดและนโยบายการค้าข้าวโพดไทย" (รายงานการวิจัย เล่มที่ 3 เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2522), หน้า 28

² สมบัติ ศิริกุล, "วิเคราะห์นโยบายการส่งออกข้าวโพดของไทย" (วิทยานิพนธ์ คณะ เศรษฐศาสตร์ เกษตร มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2521)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91

⁴ อัมมาร์ สยามวาลาและคณะ นโยบายและการตลาดลินค้าเกษตร (รายงาน เสนอ ต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524)

การซื้อขายโคเวต้าซึ่งจะทำให้ต้นทุนของผู้ส่งออกสูงขึ้น จะมีผลทำให้พ่อค้าหันมาถราคารับซื้อจากเกษตรกร จึงควรยกเลิกระบบโคเวต้าในตลาดนอกสัญญา¹ และให้มีการค้าแบบเสรีมากขึ้น¹

ง. ด้านการสนองตอบต่อราคาของอุปทานข้าวโพด (Supply Response)

Thummong Dasri² ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง An Economic Analysis of Maize Supply Response in Thailand โดยทำการศึกษาการตอบสนองของการผลิตข้าวโพดในประเทศไทยในช่วงปี 2493-2513 ผลการศึกษาพบว่าเมื่อราคาข้าวโพดปีที่แล้วเพิ่มขึ้น กิโลกรัมละ 1 บาท จะทำให้เนื้อที่ปลูกข้าวโพดทั้งประเทศ และแหล่งปลูกที่สำคัญในปัจจุบันเพิ่มขึ้น 1,088.58 และ 920.04 พันไร่ตามลำดับ ส่วนความยืดหยุ่นของเนื้อที่ปลูกข้าวโพด อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวโพดมีค่าประมาณ 0.52 และ 0.65 สำหรับทั้งประเทศ และแหล่งปลูกข้าวโพดที่สำคัญตามลำดับ³

จ. ด้านการกระจุกตัว (Concentration)

บังอร ทับทิมทอง⁴ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง Concentration ของอุตสาหกรรมในประเทศไทย วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้เสนอวิธีการวัดการกระจุกตัวอุตสาหกรรมโดยใช้จำนวนคนงานของ 4 บริษัทใหญ่ที่สุด ต่อบริษัททั้งหมดในอุตสาหกรรมนั้น เป็นตัววัดการกระจุกตัวอุตสาหกรรมโดยใช้จำนวนอุตสาหกรรมถึง 78 อุตสาหกรรมด้วยกัน โดยอาศัยข้อมูลการทำสำมะโนอุตสาหกรรมในปี พ.ศ.2510 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติและได้สรุปว่า

1. อุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัว (Concentration) สูง (67 % และมากกว่า) มีอยู่ประมาณ 51 % ของอุตสาหกรรมตัวอย่างทั้งหมด อุตสาหกรรมประเภทนี้ สามารถมีอำนาจ

¹ อัมมาร์ สยามวาลาและคณะ นโยบายและการตลาดสินค้าเกษตร (รายงานเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524)

² Thummong Dasri, "An Economic Analysis of Maize Supply Response in Thailand" (Master's thesis, Department of Economic, Thammasat University, 1972)

³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 74

⁴ บังอร ทับทิมทอง, "Concentration ของอุตสาหกรรมในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515)

ผูกขาดได้มากกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ

2. อุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัว (Concentration) ปานกลาง (34%-66 %) มีอยู่ประมาณ 42 % ของอุตสาหกรรมตัวอย่างทั้งหมด

3. อุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัว (Concentration) ต่ำ (33 % และน้อยกว่า) มีอยู่ประมาณ 7 % ของอุตสาหกรรมตัวอย่างทั้งหมด อุตสาหกรรมประเภทนี้มีการแข่งขันกันมากกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ

ซึ่งผลของการวิเคราะห์พบว่า อุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัวสูงมีอยู่ประมาณ 51 % ของอุตสาหกรรมทั้งหมด 78 อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัวปานกลางมีอยู่ประมาณ 42 % ของอุตสาหกรรมทั้งหมด 78 อุตสาหกรรม ส่วนอุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัวต่ำมีอยู่ประมาณ 7 % ของอุตสาหกรรมทั้งหมด 78 อุตสาหกรรม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะมีการกระจุกตัวที่สูงมาก¹

วรรณา เลี้ยววาริณ² ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ระบบตลาดของข้าวและบริษัทส่งออกของไทย โดยศึกษาโครงสร้างตลาดส่งออกข้าวไทยเพื่อดูว่า การค้าข้าวในระดับส่งออกของไทยมีลักษณะผูกขาดหรือไม่โดยใช้ Concentration Ratio เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ถึงระดับการกระจุกตัวของพ่อค้าส่งออกข้าวไทยระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาคือ ปี 2506-2519 รวมเวลา 14 ปี โดยใช้จำนวนบริษัทผู้ส่งออกข้าว ออกจำนวน 57 ถึง 106 ราย เป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์สรุปว่า การค้าข้าวในระดับส่งออกของไทยมีลักษณะ เป็นตลาดแข่งขัน โดยที่การส่งออกจะกระจุกตัวอยู่ในหมู่ผู้ส่งออกรายใหญ่ ๆ ในระดับปานกลาง และเป็นการแข่งขันส่งออกในหมู่ผู้ส่งออกรายใหญ่ ๆ จำนวน 20-30 ราย ซึ่งสามารถครอบครองส่วนแบ่งตลาดเฉลี่ยร้อยละ 60 ของปริมาณข้าวส่งออกทั้งหมด³

¹ บังอร ทับทิมทอง, "Concentration ของอุตสาหกรรมในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 108-109

² วรรณา เลี้ยววาริณ, "การวิเคราะห์ระบบตลาดของข้าวและบริษัทส่งออกของไทย" (วิทยานิพนธ์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135-136

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Method) และในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative method) กล่าวคือ

ในส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Method) โดยจะวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดส่งออก พฤติกรรมการส่งออก แนวโน้มการส่งออก ราคาส่งออก ราคาภายในและรายละเอียดของนโยบายการส่งออกข้าวโพดในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แนวโน้ม การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์การกระจุกตัวของปริมาณการส่งออกโดยผู้ส่งออกแบบ Comprehensive Concentration Index¹ มาใช้ในการวิเคราะห์

ส่วนที่ 2 จะเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยจะใช้สมการถดถอยเชิงซ้อน (Multiple Regression) วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างราคาข้าวโพดในระดับต่าง ๆ กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยด้านการตลาดและปัจจัยด้านนโยบายการส่งออกข้าวโพด โดยในส่วนนี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ช่วง กล่าวคือ ช่วงโควต้าและช่วงเสรี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้คือ ในช่วงที่มีการใช้นโยบายการค้าแบบกำหนดโควต้าใช้ข้อมูล ทดียงภูมิ (Secondary data) แบบอนุกรมเวลารายเดือนและรายปี (Time series data) ในช่วงเวลาดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2512/13-2517/18 ส่วนช่วงที่มีการใช้นโยบายการค้าแบบเสรี จะใช้ข้อมูลทดียงภูมิแบบอนุกรมเวลารายเดือนและรายปี ในช่วงปี พ.ศ. 2524/25-2525/26 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลปล่อยให้มีการค้าแบบเสรี โดยจะใช้ข้อมูลของ 2 ระยะเวลาดังกล่าวนี้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของนโยบายการค้าที่มีผลกระทบต่อระดับราคาและโครงสร้างการส่งออกในระบบโควต้าและระบบเสรี ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณส่งออกข้าวโพดรายเดือน รายบริษัทในช่วงปี 2519/20-2523/24 ไม่มีผู้เก็บรวบรวมไว้ทำให้ไม่สามารถคำนวณหาอัตราการกระจุกตัวของผู้ส่งออกรายเดือนในช่วง 5 ปีนี้ได้ ซึ่งค่าอัตราการกระจุกตัวนี้¹ จะได้นำมาใช้เป็นตัวแปรอิสระตัวหนึ่งในสมการถดถอยเชิงซ้อนที่สร้างขึ้น

¹Jonos Horvath, "Suggestion for a Comprehensive Measure of Concentration." The Southern Economic Journal, Vol XXXVI, April 1970.